

3. Az Érdemes *Benkő Josef* ki is Hazánk történeteit szorgalmatosan Rendbe szedve ki botsátotta, hol tartozkodik mostan s mitsoda uton lehetne nékie írni? Ezen három pontombul álló tudakozó kéréseimre alázatosan kérem Méltóságodat méltoztatik Nékem mentül előbb válaszolni.

Szeretném tudni ha Tisz[ele]t] *Káts* Ur küldöt-é valami Munkáját már be az Társasághoz. – Egyéb aránt álando tisztelettel lévén az M[é]ltos[á]gos Urnak!

alázatos szolgája és Baráttya
Cserey Farkas

Krasznán, 29^a Nov. 796.

ENYEDI SÁNDOR

A Bécsben folyó likvidációs tárgyalásokról az Ujság 1927-es évfolyamában. Az Ujság¹ 1927. évi március 23-i számában „Ismét eredménytelenül végződtek be a likvidációs tárgyalások” címmel tudósítást közöl arról, hogy a többször abbahagyott, majd felújított likvidációs tárgyalások² előző heti tanácskozásáról a magyar küldöttek – Varju Elemér, a Magyar Nemzeti Múzeum történelmi osztályának igazgatója és Petrovics Elek, a Szépművészeti Múzeum főigazgatója – hazaérkeztek anélkül, hogy bármiféle újabb eredményt tudtak volna elérni.³ Annak ellenére, hogy nem az első és nem is az utolsó eset, hogy az Ujság e témával foglalkozik,⁴ a cikk mégis különös jelentőséggel bír. A beszámoló – névvel egyébként nem jelölt – szerzője a következőket írja:

„Munkatársunknak sikerült megtudnia, hogy az évek óta húzódó likvidációs tárgyalások során a magyar kiküldöttek semmi pozitív eredményt nem tudtak elérni. Egyedül a könyvtári anyagnál sikerült a követeléseknek egy igen csekély töredékét, 700 közül 24 darabot megkapni”,⁵

majd egy bekezdéssel később:

„Tudományos körökben már régóta elkeseredéssel tárgyalnak a tárgyalások vonatott ütemével kapcsolatosan arról a meddőségről, amely a likvidációs tanácskozáásokat végigkísérte. Ezekben a körökben mint pozitívumról beszélnek arról, hogy a magyar követelések 1200 aranymilliója mostanáig 60 aranymillióra zsugorodott össze, de az osztrákok még erről a minimumról sem akarnak hallani.”⁶

¹ A lap történetével kapcsolatban I. pl. [KÁLNOKI Izidor] VULPES: *Az Ujság*. Rajzolta Honti Nándor. Bp., Athenaeum, 1913. 127 l., KRÚDY Gyula: *Kerepesi-út 54. Az Ujság 25 éves jubileuma*. = *Ujság* 1927. nov. 22. 258. sz. 11.; RÓNA Lajos: *Az Ujság alapítása, fõlvirágzása és gárdája*. = R. L.: *Harminc év az újságírói pályán*. II. Bp. 1930. 410–457.; BUZINKAY Géza: *Kis magyar sajtótörténet*. Bp. Haza és Haladás Alapítvány, 1993. 119 l.; KÓKAY György–BUZINKAY Géza–MURÁNYI Gábor: *A magyar sajtó története*. Bp. MÜOSZ–Bálint György Újságíró-iskola, 1994. 299 l.

² „1924. március 21. Megkezdődnek Bécsben a magyar–osztrák likvidációs tárgyalások. A magyar küldöttséget Szerényi József br. népszövetségi fõdelegátus vezeti.” L. *Magyarország történeti kronológiája*. Fõszerk. BENDA Kálmán. III. 1848–1944. Bp. 1982. Akadémiai K., 892.

³ *Ujság* 1927. márc. 23. 67. sz. 5.

⁴ *Petrovich Elek és Varju Elemér a likvidációs tárgyalásokra Bécsbe utaztak*. = *Ujság* 1927. márc. 12. 58. sz. 5.; *Mégis megkezdték újra a likvidációs tárgyalásokat*. = *Ujság* 1927. ápr. 8. 80. sz. 2.

⁵ L. a 3. számú jegyzetet.

⁶ Uo.

Az Országos Magyar Gyűjteményegyetem levéltári fondja tartalmaz néhány olyan iratot, amelyek az e cikkben megjelent és fentebb idézett adatokkal kapcsolatosak,⁷ a következőkben ezek ismertetésére vállalkozom. 1927. április 4-i keltezéssel az akkori magyar pénzügyminiszter, Bud János levélben fordult Klebelsberg Kuno kultuszminiszterhez, mert Petrovics Elek, a Szépművészeti Múzeum főigazgatója és Szerényi József báró, a magyar likvidációs bizottság kormány megbízottja felhívta a figyelmét a fent említett Ujság-beli cikkekre. A levél második bekezdése így szól:

„Ez a közlemény olyan adatokat tartalmaz, amelyek csak beavatott közegnek lehettek a birtokában minélfogva valószínű, hogy ezek a hivatalos titok megsértésével jutottak az említett napilap szerkesztőségének a tudomására, ...”⁸

Bud – Szerényivel egyetértésben – attól tartva, hogy a napvilágra került adatok a tárgyalások további menetét veszélyeztethetik, arra kérte a kultuszminisztert, hogy indítson szigorú vizsgálatot az ügyben. Klebelsberg még ebben a hónapban levélben kérte fel Petrovics Eleket az ügygel kapcsolatosan részletes jelentés megtételére és a főigazgató rendelkezésére álló adatok közzétételére.⁹ Petrovics május 11-re összehívta a Gyűjteményegyetem főigazgatói értekezletét és – amint erről a vallás- és közoktatásügyi minisztert is tájékoztatta¹⁰ – a Magyar Nemzeti Múzeum főigazgatóját házivizsgálat lefolytatására kérte fel. 1927. május 12-én Hóman Bálint felé írásban is közvetítette e kérést:

„Az újságközleményben említett tárgyalásokban rajtam kívül a Magyar Nemzeti Múzeum két tisztviselője, Varju Elemér igazgató és dr. Tóth Zoltán I. oszt. múzeumi őr urak vettek részt. Minthogy az ügyre vonatkozólag én senki előtt egyetlen szó közlést nem tettem, a május 11-én tartott főigazgatói értekezleten történt megállapodás alapján van szerencsém Méltóságodat tisztelettel fölkérni, hogy ez ügyben házivizsgálatot tartani és annak eredményéről Tanácsunkat tájékoztatni méltóztassék.”¹¹

Hóman főigazgató 1927. június 13-án válaszolt Petrovicsnak:

„...szerencsém van Méltóságod szíves tudomására hozni, hogy a szükséges vizsgálatot lefolytattam és a tárgyalásokban részt vett nemzeti múzeumi tisztviselők írásbeli válaszából megállapítható volt, hogy a szóban forgó nyilatkozatot nem tették

⁷ OL K 726. 10. cs. 267. t. 1927. május; K 726. 10. cs. 345. t. 1927. június. 1996 nyarán Voit Krisztina hívta fel a figyelmemet ezekre az iratokra és bocsátotta rendelkezésemre a róluk készült másolatokat.

⁸ OL K 726. 10. cs. 267. t.

⁹ Uo.

¹⁰ Uo.

¹¹ Uo. A gépelt szövegben a következő kézzel írt javítások olvashatók: 1. „Múzeum” szó után a szöveg „tettem”-ig áthúzva, a lapszálon: „tisztviselői vettek részt. Ezt a két intézetet érintik a tárgyalások első sorban. Így természetesen a felmerült kérdést is ezen intézetek körében szükséges vizsgálat tárgyává tenni. Ami a Szépművészeti Múzeumot illeti, kijelentem, hogy én ebben az ügyben nemcsak hírlapíró előtt, hanem – báró Szerényi József és a kultuszminiszter úr Ó Excelenciájuknak tett szóbeli jelentésemem kívül – senki más előtt nem tettem egyetlen szó közlést sem.”; 2. „házivizsgálatot tartani és annak” áthúzva, fölé beszúrva: „a vonatkozó(?) lépéseket megtenni és”; 3. a levél alján, a dátumozással egy vonalban: „Az Ujság c. lap cikkét 1927. május 16-án pótlólag elküldtük.”

az Ujság munkatársa előtt és ezt annál kevésbé sem teheték, miután a magyar pénzügyi követelésekről számszerű adatokat közölni, mint azt az Ujság teszi, múzeumi referensnek nem állott módjában.¹²

A Magyar Nemzeti Múzeum főigazgatója – még egyszer megerősítve, hogy a múzeumi tisztviselők nyilatkozata valós – arra is javaslatot tesz, hogyan lehetne mindezek ellenére a későbbiekben a titkosság megőrzését biztosítani:

„...a jövőre vonatkozólag elégnek tartanám, ha utólag egy rendeletet adatnék ki, amely újból nyomatékosan figyelmeztetné a bizottságban résztvevő tisztviselőket a legszigorúbb diszkrécióra”.¹³

Petrovics Elek 1927. október 19-én számolt be Klebelsberg Kuno kultuszminiszternek a lefolytatott vizsgálatokról:

„...van szerencsém Nagyméltóságodnak tisztelettel jelenten, hogy az ebben az ügyben elrendelt házi vizsgálatot a Magyar Nemzeti Múzeum főigazgatója lefolytatta. A vizsgálat megállapítása szerint az Ujságban megjelent nyilatkozat nem a Magyar Nemzeti Múzeum tisztviselőitől származik. A nemzeti múzeumi tisztviselőkn kívül a bécsi likvidációs tárgyalásokban csak a vezetésem alatt álló Szépművészeti Múzeum tisztviselői vettek részt s minthogy ez utóbbiak a tárgyalásoknál az újságcikkben ismertetett eredményeiről nem is voltak tájékozva, az indiszkréció tőlük sem származhatik.”¹⁴

Petrovics a Hóman által is javasolt megoldás közlésével fejezi be levelét:

„A tárgyalásokban résztvevő összes tisztviselőt az újsággal kapcsolatban a legszigorúbb titoktartásra figyelmeztettem s úgy vélem, hogy céltalan lenne ez egy ügyben további eljárást folytatni,...”¹⁵

Amint láttuk, az Ujság cikke nyomán elindult vizsgálatok a Szépművészeti Múzeumban és a Magyar Nemzeti Múzeumban egyaránt megnyugtatóan zárultak, a likvidációs tárgyalások lezárásaként 1932-ben született ún. velencei egyezmény pedig „lehetőséget adott arra, hogy a Monarchia felbomlása következtében egyes magyar kulturális javak Bécsből visszatérjenek Magyarországra”.¹⁶

HANGODI ÁGNES

¹² OL K 726. 10. cs. 345. t.

¹³ Uo.

¹⁴ Uo. A gépelt szövegben a következő kézzel írt javítások olvashatók: 1. „lefolytatta” helyett „megtartotta”; 2. „vizsgálat megállapítása” áthúzza, a lapszámon: „tárgyalásokon részt vett tisztviselők írásbeli nyilatkozata szerint”; 3. „tisztviselőitől származik” áthúzza, a lap tetején: „tisztviselői nem tették az Ujság munkatársai előtt”; 4. „bécsi” és „likvidációs” közé beszúrva: „múzeumi és könyvtári”; 5. „eredményeiről” és „nem” közé beszúrva: „abban az időben”.

¹⁵ Uo. A gépelt szövegben a következő kézzel írt javítások olvashatók: 1. „céltalan lenne” kihúzza; 2. „folytatni” kihúzza, a lapszámon: „folytatására nincsen szükség és lehetőség”.

¹⁶ CSAPODI Csaba–CSAPODINÉ GÁRDONYI Klára: *Bibliotheca Corviniana*. Bp. 1990. Helikon, 28.